

3. Öğreticilerin çevrimiçi uzaktan öğretim platformları aracılığıyla ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde karşılaştıkları sorunların analizi¹

Oya ÖZGAT TATAN²

APA: Özgat Tatan, O. (2022). Öğreticilerin çevrimiçi uzaktan öğretim platformları aracılığıyla ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde karşılaştıkları sorunların analizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 37-50. DOI: 10.29000/rumelide.1164002.

Öz

Bu araştırma 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Türkiye'deki üniversiteler bünyesinde ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde gerçekleştirildiği kurumlarda görev alan ve çevrimiçi uzaktan öğretim platformları aracılığı ile ders veren öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 77 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen veriler içerik analizinin tüm aşamaları dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu analizlerden yola çıkarak öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar teknik sorunlar, ölçme değerlendirme, öğrencilerin dijital beceri yetersizliği, öğrenci katılımı ve motivasyonu, uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıkları, dijital materyal eksikliği ve bilişim teknoloji araç yetersizliği/fiziki şartlar olmak üzere 7 ana temadan oluşmaktadır. Araştırma bulgularından internet bağlantısının kesilmesi teknik sorunlar; ders içi performansı değerlendirme, sınav ve test uygulamalarında güvenilirliğin ve objektifliğin olmadığı görüşü ölçme değerlendirme; kullanılan programın/uygulamanın/web sitenin öğrenci tarafından bilinmiyor ya da öğrencinin beklenen seviyede kullanamaması öğrencilerin dijital beceri yetersizliği; öğrenci motivasyonunun beklentinin altında olması, kamera ve ses açma konusundaki isteksizlikleri, derse katılımlarının düşük seviyede olması öğrenci katılımı ve motivasyonu; uzaktan öğretim platformlarının birebir etkileşime ve sosyalleşmeye imkân tanınmaması uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıkları; öğrencilerin yeterli sayıda bilişim teknoloji cihazlarına sahip olmaması bilişim teknoloji araç yetersizliği/fiziki şartlar ve ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yeterli sayıda dijital materyallerin mevcut olmaması dijital materyal eksikliği sonuçlarına ulaşmıştır. Elde edilen sonuçlar tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, ikinci dil olarak Türkçe Öğretimi, çevrimiçi uzaktan öğretim, uzaktan öğretim, uzaktan öğretimin sınırlılıkları, uzaktan öğretimin avantajları

Analysis of problems encountered by lecturers in teaching Turkish as a second/foreign language via online distance learning platforms

Abstract

This research was carried out in order to determine the problems experienced by the instructors who teach Turkish as a second/foreign language and give lessons via online distance education in Turkey in the 2020-2021 academic year. In this context, qualitative research method was used in our research. The sample of the study consists of 77 participants. The data obtained from the participants

¹ "Yabancı dil olarak Türkçenin çevrimiçi öğretimi: Öğretici Yeterlikleri" adlı doktora tezi çalışması kapsamında üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi (Ankara, Türkiye), filolog_02@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3493-1765 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164002]

were analyzed by considering all stages of content analysis. Based on these analyzes, 7 main themes were reached. These main themes are namely technical problems, assessment and evaluation, lack of digital skills of learners, learners' participation and motivation, limitations of distance education platforms, lack of digital materials and lack of information technology tools/physical conditions. Internet disconnection is seen as technical problems and the lack of reliability and objectivity of evaluating performance in class, exam and test applications are considered as an assessment and evaluation. The program/application/website used are unknown by the learners or the learners cannot use it at the expected level. It shows as learners' lack of digital skills. Learners' motivation below expectations and being reluctance to turn on the camera and sound are evaluated as learners' participation and motivation theme. Distance education platforms do not allow one-to-one interaction and socialization so it is considered as limitations of distance education platforms. Learners do not have enough information technology devices and there is not enough number of digital materials in the field of teaching Turkish as a second/foreign language. They were evaluated as lack of information technology tools/physical conditions and lack of digital materials respectively. The findings were discussed in the light of the literature and suggestions were made.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, teaching Turkish as a second language, online distance education, distance education, limitations of distance education, advantages of distance education

Giriş

Son yüz yılda meydana gelen teknolojik gelişmeler her alanda etkisini göstermiş ve birçok yeniliği hayatımıza katmıştır. Bu gelişmeler ve yenilikler eğitim sistemlerini de etkilemiş ve hem sınıf içinde hem de sınıf dışında eğitimde yeni uygulamaların ve programların dâhil edilmesiyle birlikte eğitim ve öğretimin daha verimli, etkin ve motive edici olmasına olanak sağlamıştır. Bu olanaklar sayesinde günümüzde internetin yaygın kullanımı, cep telefonu, tablet, dizüstü bilgisayar gibi taşınabilir birçok cihazın kolay elde edilebilirliği ve ulaşılabilirliği eğitim ve öğretimdeki sınırlılıkları ortadan kaldırarak bilgiye ve eğitime zaman ve mekân sınırı olmaksızın erişilebilir noktaya getirmiştir. Bireylerin eğitimlerini yarıda bırakmaları, kişisel gelişimlerine yeterli vakit ayıramamaları gibi çeşitli sebeplerden ötürü yüz yüze eğitim sisteminden farklı bir eğitim modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Hem bu ihtiyaçlardan dolayı hem de eğitimde karşılaşılan sorunları çözüme kavuşturmak için bilişim teknolojilerinden faydalanılması gerektiğini ve bilişim teknolojilerinin kullanılmasıyla birlikte yeni bir eğitim modeli ortaya çıkmaktadır (İşman, 2011, s. 8). Bu yeni eğitim modeli “uzaktan öğretim” olarak adlandırılmaktadır. Uzaktan öğretimle ilgili birçok tanım mevcuttur. Bozkurt (2016, s. 13) uzaktan öğretimi öğrenen, öğreten ve öğrenme kaynakları arasındaki kısıtlamaları ve sınırları teknoloji desteği ve entegrasyonu ile birlikte ortadan kaldıran disiplinler arası bir alan olarak tanımlarken; Demir (2014, s. 204) uzaktan öğretimi gelişen teknolojinin sağladığı bir olanak olarak gördüğünü, bir öğrenme modeli olarak ortaya çıktığını ve geleneksel öğrenme süreç ve modellerinin ötesine geçtiğini dile getirmektedir. Gittikçe popüler bir tercih olan uzaktan öğretimin aynı fiziksel ortamı paylaşmayan öğrencilerin ve öğrencilerin teknoloji aracılığıyla öğrenme ve öğretme ortamı sağlayan bir öğretim sistemidir (Pepeler vd., 2018, s. 422). Yapılan tanımlardan yola çıkarak yüz yüze eğitimde dört duvardan oluşan okul anlayışının ötesinde uzaktan öğretim aracılığıyla fiziksel olarak ayrı olan öğreticiyi ve öğrenciyi bir araya getirerek öğretimi gerçekleştirme potansiyeli olduğunu ve bunun yanı sıra yazışma, ses, video, bilgisayar ve internet dâhil olmak üzere bir teknoloji kombinasyonu olarak ifade edilebilir.

Horzum (2014, s. 247)'a göre geleneksel ve uzaktan öğretimde bilgisayar teknolojisinin bilgiyi saklama, depolama ve tekrar kullanma özelliğine ve internet teknolojisinin bilgiyi dünyanın dört bir yanına iletme özelliğine sahip olmasından dolayı bilgisayar ve internet kullanımını kaçınılmaz hale getirmektedir. Bunun sonucunda yüz yüze eğitimi sanal ortama taşıyarak uzaktan öğretimin gerçekleşmesi sağlanmaktadır. Günümüzde uzaktan öğretimde kullanılan teknolojiler uzaktan öğretimin uygulama modellerini oluşturmaktadır. Bunlar eş zamanlı (senkron), eş zamanlı olmayan (asenkron) ve karma (hibrid/blended/harmanlanmış) uygulama modelleridir. Kavrat (2013, s. 8), eş zamanlı uygulama modelini geleneksel sınıf ortamındaki yüz yüze eğitime benzediğini, mekândan bağımsız olan öğrencilerin ve öğrencilerin internet teknolojilerini kullanarak aynı zaman diliminde bir araya geldikleri model olduğunu dile getirmektedir. Bachman (2000, s. 9) asenkron uygulama modelini insanların birbirleriyle iletişim kuramadıkları ve zaman sorunu yaşamadıkları bir öğrenme ortamı olarak tanımlamaktadır. Balaman (2016, s. 228)'a göre öğrencinin ilgisini ve dikkatini çekmek ve aynı zamanda öğrenci motivasyonunu sağlamak ve arttırmak kullanılacak olan öğretim yöntemlerine bağlıdır. Karma eğitimde kullanılan teknolojik imkânlar dersi ilgi çekici hale getirerek sınıf içerisinde gerçekleşen eğitimi sınıf dışına da taşıyarak daha verimli bir öğrenme ortamı yaratmaktadır. Dağ (2011, s. 75-76), karma öğretimi öğretici rehberliğinde yapılan yüz yüze eğitim ile video, CD-ROM, web tabanlı öğrenme, uzaktan öğrenme teknolojileri gibi öğretim teknolojilerini birleştirerek kullanılan bir uzaktan öğretim uygulaması olarak tanımlamaktadır.

Günümüzde uzaktan öğretim uygulamalarının bir takım avantajlarını Odabaş (2003, s. 30), Uşun (2006, s. 19-22) ve Karabacak (2013, s. 82-83) şu şekilde sıralamaktadırlar: Dinamik ve geniş halk kitlelerine yönelik mekân sorunu olmaksızın eğitimin sürdürülebilir olması, eğitim sürecinin hem ulusal hem de uluslararası standartlar gözetilerek yapılandırılması, esnek ve objektif ölçme-değerlendirmeye olanak tanınması, görsel-işitsel materyallerin teknoloji aracılığıyla sunularak içeriği daha çok zenginleştirilmesi ve öğrenci motivasyonuna katkıda bulunması, tam zamanlı bir işte çalışan bireylerin işinden ve bulunduğu yerden ayrılmaksızın eğitim fırsatı sunması, gereğinden fazla kadroların azaltılması, öğretim kadrosu arasında rekabet ortamı oluşturması ve öğrencilere istedikleri okulda eğitim yapma fırsatı sunması, eğitimin temel giderleri ve öğrencinin yapması gereken harcamanın azalması, çağdaş bireylerin değişen, gelişen ve yaşam boyu sürekli öğrenme gereksinimlerini karşılayarak kişisel gelişimine katkıda bulunması, öğrenme sorumluluğunun bireyin kendisinde olması, bireylerin bilgiye erişim ve girişimcilik yönlerini ve kendi kendilerine karar verme becerilerini geliştirmesi, öğrenme ve öğretme süreçlerinde öğrenim yaşı, öğretim amaçları, öğrenme ve öğretme ortamı, yöntem ve teknikleri vb. açılardan esneklik ve çeşitlilik sağlanması, diğer eğitimlerle alabilmeleri. Uzaktan öğretimin farklı açılardan birçok avantajı olduğu görülmektedir fakat Odabaş (2003, s. 31) ve Uşun (2006, s. 19-22) ise uzaktan öğretimde yaşanabilecek sorunları ve sınırlılıkları şu şekilde sıralamaktadırlar: Öğretim kadrosu ve öğrenciler arasında bilgisayar okur-yazarlığının henüz yeterli düzeye ulaşmamış olması, tasarım, geliştirme ve bakım açısından sistemin yüksek maliyetli olması, sistemin maliyetini düşürebilmek için çok miktarda öğrenciye ihtiyaç duyulması, laboratuvar ve atölye gibi yerlerde uygulama gerektiren konuların sunumunda yaşanan güçlükler, bireysel ve bağımsız çalışma alışkanlığı olmayan kişilerin sisteme uyum sağlayamamaları, teknik arızalara ve öğrenme güçlüğüne karşı anında yanıt verilememesinden doğan sorunlar ve uzun süreli bilgisayar kullanımı sonucunda yaşanan sağlık sorunlarıdır. Araştırmacıların ifade ettiği gibi uzaktan öğretimin birçok avantajının ve dezavantajının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda hem öğrenciler hem de öğretmenler açısından uzaktan öğretimin en uygun ve en iyi seçenek olduğunu söylemek mümkün değildir. Uzaktan öğretim biri için avantajlı olabilirken bir başkası için dezavantajlı bir durum olarak ortaya çıkabilir.

Araştırmanın amacı ve önemi

Covid-19 pandemisinin yayılmasıyla hayatın her alanında olduğu gibi ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretim alanı da etkilenmiş ve diğer kurumlarla birlikte ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin gerçekleştiği kurumlarda uzaktan öğretim başlamıştır. Bu süreçte uzaktan öğretim çoğu öğretici için yeni ve alışılmamış dışında bir eğitim modeli olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın amacı “Öğreticilerin çevrimiçi uzaktan öğretim platformları aracılığıyla ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yaşadıkları problemler ve zorluklar nelerdir?” sorusuna cevap aramaktır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler uzaktan öğretim sürecinin gözden geçirilip düzenlenmesi bakımından ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin gerçekleştiği merkezlere/kurumlara ve öğrencilere fayda sağlaması ve diğer araştırmacılara uzaktan öğretimle ilgili öğretici görüşlerini farklı boyutlardan ele almaları bakımından önem arz edebileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma nitel araştırma modeline uygun olarak desenlenmiştir. Nitel araştırma bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 244). Çalışma bulgularında uzaktan öğretim platformları aracılığıyla ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğretmenlerin ne gibi problemler yaşadıkları analiz edilmiştir.

Araştırmanın evrenini ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde görev alan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde Türkiye’deki üniversiteler bünyesinde ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi verilen toplam 44 merkezde öğretici olarak görev alan 77 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklem çalışma grubu seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yaklaşımına göre belirlenmiştir. Bu seçkisiz olmayan örnekleme yönteminde tüm bireylerin seçilme olasılığı aynıdır ve bir bireyin seçimi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 95). Oluşturulan görüşme formunun ilk bölümünde ulaşılan bulguları daha ayrıntılı incelemek ve örneklem çalışma grubunu detaylı bir şekilde açıklamak amacıyla kişisel bilgiler bölümüne yer verilmiştir. Bu görüşme formundan elde edilen verilerin frekans ve yüzde olarak analiz edilmiş ve öğretmenlere ilişkin ulaşılan kişisel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

	f	%
Cinsiyet	Kadın	39 50,6
	Erkek	38 49,4
Yaş	26-30 yaş arası	14 18,2
	31-35 yaş arası	32 41,6
	36-40 yaş arası	19 24,7
	41 yaş ve üstü	12 15,6
Öğreticilik Deneyimi	0-6 yıl	26 33,8
	7-9 yıl	23 29,9
	10-15 yıl	14 18,2
	16 yıl ve daha fazla	14 18,2
Çevrimiçi Uzaktan Öğretimle İlgili Kurs, Seminer,	Evet	37 48,1

Hizmet İçi Eğitim vb. Alma Durumu	Hayır	40	51,9
Çevrimiçi Uzaktan Öğretimle İlgili Kurs, Seminer, Hizmet İçi Eğitim vb. Alma Durumu	2 yıl ve daha az	61	79,2
	3 yıl ve daha fazla	16	20,8
Kullanılan Bilişim Teknoloji Araçları	Akıllı Telefon	63	27,3
	Dizüstü Bilgisayar	75	32,5
	Tablet	29	12,6
	Masaüstü Bilgisayar	54	23,4
	Diğer	10	4,3

Tablo 1: Kişisel Bilgiler

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 77 katılımcıdan 39 kadın katılımcı ile %50,6'sını, 38 erkek katılımcı ile %49,4'ünü oluşturdu; katılımcıların %18,2'sinin 26-30 yaş aralığında, %41,6'sının 31-35 yaş aralığında, %24,7'sinin 36-40 yaş aralığında ve %15,6'sının 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %33,8'inin 0-6 yıl, %29,9'unun 7-9 yıl, %18,2'nin 10-15 yıl, %18,2'nin ise 16 yıl ve daha fazla öğreticilik deneyimi olduğu; katılımcıların %48,1'inin çevrimiçi uzaktan öğretimle ilgili kurs, seminer, hizmet içi eğitim vb. almadığı ve %51,9'unun çevrimiçi uzaktan öğretimle ilgili kurs, seminer, hizmet içi eğitim vb. aldığı sonucuna ulaşılmaktadır. %79,2'sinin çevrimiçi uzaktan öğretimde ders verme deneyiminin 2 yıl ve daha az ve %20,8'inin çevrimiçi uzaktan öğretimde ders verme deneyiminin 3 yıl ve daha fazla olduğu; katılımcıların %27,3'ü çevrimiçi uzaktan öğretimde kullanılan bilişim teknoloji araçlarından akıllı telefonu, %32,5'i dizüstü bilgisayarı, %12,6'sı tableti, %23,4'ü masaüstü bilgisayarı ve %4,3'ü diğer bilişim teknoloji araçlarını kullandığı tespit edilmiştir.

Yurt içinde ve yurt dışında alan yazında yapılan çalışmalar incelenerek çalışmada veri toplama aracı olarak görüşme formu oluşturulmuştur. Hazırlanan görüşme formunda yer alan kişisel bilgiler bölümü kimliği ortaya çıkarmayan ama genel olarak katılımcıların profilini betimlenmesini sağlayacak çeşitli kişisel sorulara yer verilmiştir. Ayrıca bu görüşme formunda çalışma amacına uygun "Öğreticilerin çevrimiçi uzaktan öğretim platformları aracılığıyla ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yaşadıkları problemler ve zorluklar nelerdir?" sorusuna yer verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan bu görüşme formu için ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında görev yapan iki akademisyenden uzman görüşü almak amacıyla uzman değerlendirme formu hazırlanmıştır. Alan uzmanları ile mail yoluyla iletişime geçilerek alan uzmanlarından uzman değerlendirme formuna dil, imla ve ifade yanlışlarını ve anlam karmaşasına ilişkin görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Görüşler doğrultusunda gerekli değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Bu görüşme formu hedef kitleye ulaşılmadan önce ön uygulama yapılmış ve görüşme formunun son hali verilmiştir. Görüşme formu, Google form aracılığı ile dijital hale getirilerek Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonuna başvurulmuştur. Etik Komisyondan izin alındıktan sonra görüşme formu Türkiye'de ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin gerçekleştiği üniversite bünyesindeki merkezlerde görev alan yaklaşık 500 öğreticinin e-posta adresine ulaşılmıştır. Bununla birlikte sosyal medya ve whatsapp gruplarına ulaşılarak ve telefon aracılığı ile birebir görüşme yapılarak link paylaşımı gerçekleştirilmiş ve öğretmenler tarafından doldurulması beklenmiştir. Uygulama süreci Eylül 2021-Aralık 2021 tarihleri arasında gerçekleşmiştir ve bu süreç sonunda gerekli verilere ulaşılmıştır.

Elde edilen veriler analiz edilmeden önce çalışmamızda yer alan kişisel bilgilerin ve çevrimiçi uzaktan öğretimde yaşadıkları problemlerin/zorlukların uygun doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiştir. Bu kontrol sonucunda araştırmamızda belirtilen kriterlere uygun olmayan 10 görüşme formu

elenmiştir. Kişisel bilgilerden elde edilen analiz sonuçlarını bilimsel bir şekilde açıklayabilmek amacıyla frekans ve yüzde kullanılmıştır. Öğreticiler tarafından yazılan çevrimiçi uzaktan öğretimde yaşadıkları problemlerin/zorlukların içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. İçerik analizi belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin, öğretmen ve öğrenci görüşleri gibi bazı sözcüklerin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği, yinelenabilir ve sistematik bir şekilde tanımlanan bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2016, s. 250). Veriler, içerik analizinin ilk aşaması olan verilerin kodlanmasına uygun olarak çözümlenmiştir. Çalışmada görüşme formunda verdikleri cevaplardan doğrudan alıntı yapılmış ve öğretmenlerin isimleri yerine K1, K2, K77 olarak kodlanmıştır. İkinci aşamada öğretmenlerin verdikleri cevaplar temel alınarak ana temalar belirlenmiştir. Üçüncü aşamada veriler kodlara ve temalara göre düzenlenmiş ve tanımlandıktan sonra bulgulara ulaşılmıştır. Son aşamada veriler 7 ana tema halinde yorumlanmıştır.

Yapılan bu çalışmanın yazım sürecinde araştırmacı bilimsel ve etik kurallara uymuştur. Çalışma konusu ile ilgili diğer eserlerden yararlanılması durumunda atıf yapılmış, veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Elde edilen veriler istenmesi halinde üçüncü kişilerle çekinmeden paylaşılacaktır. Araştırmanın bir kısmı ya da tamamı, başka bir akademik dergiye ya da etkinliğe gönderilmemiştir. Araştırmaya katkı sağlamak isteyenlere “bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formu” imzalatılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanıldığı için “Etik Kurul İzni” alınması gerekmiştir. Hacettepe Üniversite Senatosu Etik Komisyonu tarafından etik açıdan uygun bulunmuş ve araştırma 30.03.2021 tarihli ve E-26674787 sayılı “Etik Kurul Onayı” almıştır.

Bulgular

Katılımcılardan çevrimiçi uzaktan öğretimde karşılaştıkları problemleri ve zorlukları yazmaları istenmiştir. Bu problemler ve zorluklar “teknik sorunlar, ölçme değerlendirme, öğrencilerin dijital beceri yetersizliği, dijital materyal eksikliği, öğrenci katılımı ve motivasyonu, uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıkları ve bilişim teknoloji araç yetersizliği/fiziki şartlar olmak üzere 7 ana temadan oluşmaktadır. İçerik analizi yapılırken öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar olduğu gibi yazılarak yorumlanmıştır.

Katılımcılar teknik sorunlar kapsamında bağlantının kopması, erişim problemi, alt yapı sorunları, internet paketi sınırlılığı gibi sorunların yanı sıra elektrik kesintisinin yaşandığını, ses ve görüntü kalitesinin düşük olduğunu ve donanım sorunlarının mevcut olduğunu belirtmişlerdir. Çevrimiçi uzaktan öğretimin en temel ögesi internettir. Bu yüzden internete bağlı sorunların giderilmesi bir zorunluluktur. Aksi takdirde çevrimiçi uzaktan öğretimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Aşağıda bazı katılımcıların görüşlerine yer verilmektedir:

K5: “Bağlantının kopması, tüm öğrencilerle istediğin an göz teması kuramama.”

K11: “İnternet kesikliği, elektrik ve erişim sıkıntısı”

K13: “İnternet altyapı sorunları, iletişim sorunları ve zamanlama sorunları”

K24: “İnternet kesintileri ve teknik sorunlar büyük problem. Ayrıca öğrencilerin eşit bir şekilde internet ve teknolojik araçlara erişimini sağlamak bazen imkânsız olabiliyor.”

K51: “Öğrencilerin kamera veya mikrofonlarını kapatmalarının getirdiği sorunlar. Çünkü dersi takip edip etmediklerini bilemiyorum. Ayrıca öğrencilerin internet paketlerinin bitmesi, elektrik kesintileri gibi sorunlar da yaşadığımız sorunlardan.”

Öğretimin ve öğrenimin en önemli parçalarından ölçme değerlendirme, öğrenme öncesi, öğrenme sırasında ve öğrenme sonrası aşamalarında öğrencilerin ne bildiklerini, neler öğrendiklerini, ne kadarını anladıklarını ve neler yapabileceklerini belirleyerek öğreticinin ve öğrencinin öğrenme sürecinde yeni hedefler belirlemesine yardımcı olmaktadır. Katılımcıların birçoğu ölçme değerlendirme ile ilgili yaşadıkları sorunların en başında sınavların objektif ve güvenilirliği ile ilgili endişelerinin olduğu, ödev kontrol probleminin yaşandığı ve takibinin yapılmasının yüz yüze eğitimden daha zor olduğu, ders içi ölçme değerlendirmenin kolay olmadığı ve bazı temel becerilerde anında dönüt verilemediği gibi görüş belirtmektedirler. Aşağıda bazı katılımcıların ölçme değerlendirme ile ilgili görüşlerine yer verilmektedir.

K1: “Etkili iletişim sorunu, ödevlerin kontrol sorunu, sınavların objektifliği”

K2: “Düzenli olarak Kamera ve Görüntü açtıramam, İnternet bağlantılarındaki Senkronizasyon Sorunu ve Sınav Değerlendirme Güvenliği”

K3: “Öğrencilerden geri dönüş alamıyoruz İletişim zayıf ve bağlantı sorunları yaşanıyor Sınavlar sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiyor”

K34: “Bazı öğrencilerin kamera açmaması, elektrik/internet kesintileri, aksamaları ya da kopmaları, öğrencilerin kaçırdıkları dersi takip edip etmediğinin kontrolünün sağlanması ve ödev takibinin yapılmasının (özellikle konuşma ve yazmada) normalden daha zor olması.”

K58: “Sınav geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak.”

Çevrimiçi uzaktan öğretimde öğreticilerin yanı sıra öğrencilerin de yeterli düzeyde dijital beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Dijital beceri kapsamında öğrencilerin temel bilgisayar bilgisi ve uzaktan öğretim platform kullanımı ile ilgili gerekli bilgi ve beceriye sahip olması beklenmektedir. Bu bilgi ve beceriden yoksun öğrencilerin derse katılımlarının pek mümkün olmadığı gibi zaman kaybetmeleri de kaçınılmazdır. Öğrencilerde dijital beceri düzeyinin farklılık gösterdiği ve bazı dijital beceri eksiklikleri tespit edilmiştir. Bunlar arasında öğrencilerin çevrimiçi uzaktan öğretim programlarını, uygulamalarını veya web sitelerini çok iyi kullanmadıkları, temel bilgilerinin eksik ve çevrimiçi teknolojilere yabancı oldukları dile getirilmektedir. Ayrıca bu durumun çevrimiçi uzaktan öğretimin verimini düşürdüğünü ve derslerde aksamalara sebebiyet verebileceğini söylemek mümkündür. Zorunlu bir hal alan çevrimiçi uzaktan öğretim derslerinde kullanılan uygulamalar, programlar ve web sitelerinin kullanımını öğrenme öğrenciler için yeni ve aşılması gereken sorun olarak değerlendirebiliriz. Bazı katılımcıların öğrencilerin dijital beceri yetersizliğine ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmektedir.

K4: “Öğrencilerin programı iyi kullanmaması, internette yaşanan sorunlar, sınıfların kalabalık olması, donanımsal sorunlar”

K7: “İnternet (tarafardan birinin internetinin yetersizliği), dijital beceri yetersizliği (hedef kitle eşit derecede dijital beceriye sahip olmadığında ders sürecini aksatabiliyor ve verimi düşürebiliyor), yetersiz dijital (çevrimiçi öğretime uygun/uyarlanmış) içerik”

K32: “Öğrencilerin eşit fırsatlara sahip olmaması, öğrencilerin teknoloji kullanımı konusunda temel eksiklerinin olması, kamera açma zorunluluğunun olmaması nedeniyle öğrenciyle birebir bağ kuramama ve öğrencinin tam odaklanmanın sağlanamaması.”

K39: “Öğrencilerin çevrimiçi uygulamalara veya teknolojik ürünlere yeterince hâkim olamaması. İnternet bağlantısının kopması. Çevrimiçi derslerde öğrencilerin yüz yüze eğitimdeki kadar ulaşılabilir olamaması (özellikle kamera ve mikrofon açmak istememeleri nedeniyle).”

K44: “Bağlantı sorunları, öğrencilerin bilgisayar okur-yazarlıklarındaki eksiklikler, uzaktan eğitim konusundaki önyargılar”

K68: “Yaşça büyük öğrencilerin materyallere adapte olma sıkıntısı, lisans öncesi düzeydeki öğrencilerin araştırma ödevleri için teknolojiyi kullanmada zorlanması, intihal meseleleri”

İster yüz yüze eğitimde ister çevrimiçi uzaktan öğretimde öğrenci katılımı ve motivasyonu önemli bir rol oynamaktadır. Bireyin öğrenmeye hazır olduğu ve öğrenme isteğini hissettiği an öğrencide öğrenme sürecine katılma isteği doğacak ve öğrenme en etkili şekilde gerçekleşecektir. Katılımcıların verdiği cevaplardan çevrimiçi uzaktan öğretimde öğrencilerin derse aktif katılımının yeterli görülmediği veya derse katılımın az olduğu, öğrenci motivasyonunun düşük olduğu, derse odaklanamadıkları, öğrencilerin kamera ve mikrofonlarını açmak istemedikleri, farklı ülkelerden derslere katılan öğrencilerle yaşanan saat dilimi farkından dolayı ortak saat ayarlama güçlüğünün yaşandığı, yüz yüze eğitimdeki sosyal ortamın çevrimiçi uzaktan öğretimde mümkün olmadığı ve öğretici-öğrenci ile öğrenci-öğrenci etkileşiminin yeterli düzeyde gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Öğrenci katılımı ve motivasyonu temasında bazı katılımcıların görüş ve ifadelerine aşağıda yer verilmektedir.

K12: “Öğrenci motivasyonu, ödev takibi”

K27: “Öğrenciyi kamera, mikrofon açmaya ikna etmek; öğrenciyi etkileşimli derse dâhil etmek, öğrencinin öğrenme motivasyonunu anlık ölçmek”

K33: “Öğrenciler ile etkileşim, anlık geri dönüt alamama, öğrenci katılımının olmaması”

K43: “Öğrencilerin gerçekten de aktif bir şekilde derse odaklandıklarını gözlemleyememek”

K57: “Etkileşim, etkin katılım ve devamsızlık.”

K59: “İletişim, derse katılım, kamera açmama ila âlakalı problemler”

K64: “Öğrencilerin tam katılımından emin olamama, anlık gelişen bağlantı problemi, ölçme değerlendirmede (özellikle yazma eğitiminde) verim alamama”

K71: “Kamera sebebiyle daha az hareket etmek, saat farkı sebebiyle öğrencilerin canlı katılımlarının daha az olması, ders konularını yetiştirme odaklı olmak”

Uzaktan öğretim sisteminin yapısı gereği (zaman ve mekân farklılığı) kullanılan araçlar, değerlendirme yöntemleri ve eğitim planlaması gibi birçok hususta çeşitlilik göstermektedir. Bu sebeple uzaktan öğretimdeki farklılıklar bazen avantaj bazen de dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıklarını yüz yüze eğitimdeki etkileşimin olmayışı ya da

etkileşimin beklenen düzeyde olmayışı, iletişim kısıtlılığı, sınıf yönetiminde zorluklar, bazı uygulamalarda ve programlarda öğrencilerin araç gereçlerinin kontrolünün öğreticide olmaması, teknik olarak bazı eksikliklerin görülmesi ve sosyalleşmeye imkân tanımaması olarak değerlendirmişlerdir. Çevrimiçi uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıkları öğretimin kalitesini ve verimini düşürdüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca öğrencilerin iletişim için sadece internet teknolojilerini kullanma durumunda bireylerde yalıtılmışlık hissi, kopukluk ve ortamdan soyutlanma gibi duygu durumlarının ortaya çıkabileceğini ifade edebiliriz. Araştırmamıza katılan bazı katılımcıların uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıklarına ilişkin yaşadıkları sorunları şu şekilde ifade etmişlerdir.

K17: “Zaman zaman yaşanan internet problemi, ders sırasında açılan videonun ses ve görüntü kalitesinin düşmesi, zoomda toplantıya/derse kamera ve mikrofonun açık başlaması”

K21: “Sosyal etkileşim”

K31: “Etkileşimdeki kısıtlılık, sosyal farkındalık eksikliği, teknik aksaklıklar”

K35: “Öğretmen ve öğrencinin aynı ortamda bulunup karşılıklı iletişimde olması eğitim ve öğretimin etkisi, kalitesi ve kalıcılığı için büyük bir öneme sahip, uzaktan eğitim sistemi bu noktada yetersiz. Kameralarını açmayan öğrencileri yalnızca sınavlarda ancak görebiliyoruz. Bu durum kesinlikle iletişimi ve öğretmen- öğrenci motivasyonunu etkilemektedir.”

K41: “Çevrimiçi ortamların iletişimsel sınırlılıkları noktasında iletişim problemleri yaşıyorum. Fiziksel ortamda sınıf yönetimini sağladığım kadar çevrimiçi ortamda sınıf yönetimini sağlayamıyorum. Fiziksel ders materyalleri kullanmadığım için bazı noktalarda eksiklikler duyuyorum.”

K45: “Özellikle internet altyapısı güçlü olmayan ülkelerden derse katılımda öğrencilerin internet problemleri yaşamaları. Kamera açmaları için öğrencileri zorlayamadığımızdan öğrenci dersi dinliyor mu, dinlemiyor mu bunu bilemiyoruz. Ayrıca yüz yüze eğitimde öğrenciye baktığımız zaman konuyu anlayıp anlamadığını bilebiliyoruz. Çevrimiçinde böyle bir imkân olmuyor. Dolayısıyla bu durum gereksiz tekrarlara veya konu tam olarak anlaşılmadan ilerlemeye sebep olabiliyor. Çevrimiçi uygulanan sınavların güvenilirliği ve geçerliliği tartışmalı olabiliyor. Okuma, dinleme ve yazma sınavlarından bir şekilde kopya çekebiliyorlar. Tek geçerli sınav konuşma sınavı oluyor. Onda da çok dikkatli olunmazsa yine farklı yöntemlerle kopya çekebiliyorlar.”

K74: “Çevrimiçi eğitimde öğrencinin kullandığı araç gereçleri kontrol etmek mümkün olmuyor. Yüz yüze eğitimde, çeviriye fırsat vermemek için gerekli önlemleri alabilirken uzaktan eğitimde özellikle yazma etkinliklerimizde tüm uyarılara rağmen çeviri programlarının kullanıldığını görüyoruz. Yaşanan bölgeye ve öğrenci imkânlarına göre teknik aksaklıklar meydana gelebiliyor. Öğrencileri her ne kadar uzaktan eğitim, oyun, bulmaca vb. platformlarına yönlendirip onlar için etkinlik hazırlasak da bunlarda yeterli sayıda geri dönüş sağlayamıyoruz ve bu da aynı platformlarda başka etkinlikler hazırlamamızı engelliyor.”

Öğrenme ve öğretme sürecinde öğretim materyalleri önemli bir yere sahiptir. Öğretim materyalleri ile farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrencilere hitap etmek, öğrenmeyi kalıcı hale getirmek ve öğrencilerin akademik anlamda başarılı olmalarını sağlamak mümkündür. Günümüzde geleneksel öğrenme materyallerinin yanı sıra çevrimiçi uzaktan öğretimde dijital materyal kullanılması gereklilik ve ihtiyaçtır. Katılımcılar yüz yüze eğitimde kullanılabilen basılı kitaplar yerine uzaktan öğretime uygun dijital materyallerine ihtiyaç duyduklarını ve ikinci/yabancı dil olarak Türkçe ile ilgili yeterli sayıda

video ve uygulamanın mevcut olmadığını dile getirmişlerdir. Katılımcıların dijital materyaller eksikliğine ilişkin bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

K20: “Jest mimik gibi vücut dilinin kullanımında yetersiz kalma (özellikle temel seviyede). Yazma becerisi özelinde dijital medya aracı eksikliği. Öğrencinin derse devamını sağlama ve motivasyonunu yüksek tutmada yaşanan sorunlar.”

K28: “Bağlama uygun ihtiyacı karşılayacak video bulmak veya hazırlamak”

K29: “Öğrencilerin internet problemleri, yazma ödevlerindeki hatalara anında dönüt verememek, materyal eksikliği ve öğrencilerin çoğunlukla kameralarını açmamaları”

Çağımızda bilişim teknoloji araçlarına her alanda gereksinimimiz ve ihtiyacımız olduğu gibi eğitimde de bu gereksinim ve ihtiyaçlar daha da artmaktadır. İşte bu yüzden çevrimiçi uzaktan öğretimde bilişim teknoloji araçları vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Bilişim teknolojileri araçları ile çevrimiçi uzaktan öğretim platformlarını her zaman her yerde kullanmak ve iletişime geçmek mümkündür. Bilişim teknoloji araçlarının yetersizliği veya fiziki şartların oluşmaması söz konusu olduğunda çevrimiçi uzaktan öğretimin sekteye uğraması muhtemeldir. Katılımcılar bazı öğrencilerin yeterli sayıda teknolojik cihaza sahip olmadıklarını ya da Covid-19 pandemisinin getirdiği tüm kademelerde çevrimiçi uzaktan öğretime geçilmesinden dolayı aynı çatı altında yaşayan bireylerin eğitim almaları ve aynı odayı paylaşma zorunluluğunun yarattığı teknolojik cihaz sayı ve fiziki şartların yetersizliğinden kaynaklı sorunları ifade etmişlerdir. Uzaktan öğretimde gerekli fiziki şartların oluşturulması ve ihtiyaç duyulan bilişim teknoloji araçlarının kullanımıyla ders içi performansının ve verimin artacağı düşünülmektedir. Katılımcılar öğrencilerde gördükleri bilişim teknoloji araçlarının yetersizliği ve yaşadıkları fiziki şartların zorluğu ile ilgili bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

K25: “ Öğrenenlerin yaş olarak dijital yerli olsalar da aslında dijital yabancı olmaları, derse sadece akıllı telefonla katılıyor olmaları, aynı evde yaşayan öğrencilerin ders saatinde aynı odayı kullanıyor olması, birden fazla öğrencinin bir bilgisayara sahip olması.”

K48: “Düşük internet kalitesi, öğrencilerin teknolojik araç gerece sahip olamamaları.”

K72: “Öğrencilerin teknolojik araç yetersizliği, ders süresinin kısalığı sebebiyle öğrenci odaklanmasında zayıflık, öğrenilenlerin sağlıklı değerlendirilmesi.”

Tartışma ve sonuç

Katılımcılar internet bağlantısının kopması, alt yapı sorunları, internet paketi sınırlılığı, elektrik kesintisinin yaşanması, ses ve görüntü kalitesinin düşük olması gibi teknik sorunları dile getirmektedirler. Yavuz ve Toprakçı (2021, s. 136) yaptıkları araştırmada katılımcıların EBA canlı ders uygulamasının sistemsel alt yapı yetersizliği olduğunu, farklı uygulamaların alt yapısını kullanmak yerine bilgi güvenliği sağlamak için MEB uzaktan öğretim alt yapısını güçlendirerek kendi çevrimiçi uygulamasını geliştirmesi gerektiği sonucu; Yavuz vd. (2020, s. 138) tarafından üniversitelerde salgın döneminde öğretim elemanlarına yönelik destek hizmetlerine yönelik incelemelerinde teknik desteğin düşük oranda olduğu sonucu ulaşılmıştır; Işık vd. (2021, s. 607) tarafından hazırlanan çalışmada uzaktan öğretim sınıflarına erişimle ilgili olarak öğrencilerin bilgisayarlardan ve internetten kaynaklanan problemlerin ve sistemle ilgili çoğunlukla bağlantı sorunları yaşadıklarına ilişkin sonucu ile çalışmamızdaki sonuçlarla paralellik göstermektedir. Çalışmamızdaki ölçme değerlendirme ile ilgili ders

içi performansı değerlendirmede ve sınav ve test uygulamalarında güvenilirliğin ve objektifliğin olmadığı sonucuna benzer olarak Yılmaz ve Aktuğ (2011, s. 475) da web tabanlı yapılan çevrimiçi ölçme ve değerlendirmeler için geleneksel ortamlar kadar öğrenen-öğretici arasında etkileşim ve iletişim ortamının sağlanamamasından dolayı güvenilirlik sorunları yaşadığını belirtmişlerdir.

Çalışmamızda katılımcılar tarafından öğrencilerin dijital beceri yetersizliği kapsamında çevrimiçi uzaktan öğretimde kullanılan programın/uygulamanın öğrenci tarafından bilinmiyor ya da beklenen seviyede kullanamadıkları ifade edilmiştir. Bülbül vd. (2016, s. 179)'nin yapmış oldukları çalışmada elde ettikleri öğrencilerin bazı dijital yeterliklere sahip olması ve öğrenciye ilişkin önkoşulların sağlanması gerektiği sonucu ile çalışmamızdaki sonucumuz benzerlik göstermektedir. Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak öğrencilerin derse katılımlarının düşük olması ve kamera ve ses açma konusundaki isteksizlikleri gibi öğrenci katılımı ve motivasyonu ile ilgili sonuçlarla Sen ve Kızılcalıoğlu (2020, s. 248)'nin yaptığı çalışmada öğrencilerin kameralarını açmaması sebebiyle iletişim ve etkileşim problemi yaşadıklarına dair bulgularla paralellik göstermektedir. Çalışmamızda elde edilen çevrimiçi uzaktan öğretimde dijital materyallerin yetersiz olduğu sonucu ile Dünder vd. (2017, s. 204)'nin yaptıkları çalışmada öğrenme materyallerinin açık ve uzaktan öğretim açısından değerlendirilmesi ile ilgili basılı materyalleri temel alan bir sistemin yeni bilgi ve iletişim teknolojileri ekseninde dönüşüm göstermesi bakımından çarpıcı bir sonuç elde etmesi ile benzerlik görülmektedir.

Katılımcılar, Covid-19 pandemisi sebebiyle tüm eğitim düzeylerinde uzaktan öğretimin başlamasıyla birlikte öğrencilerde yeterli bilişim teknoloji araçlarının olmadığını ve aile bireylerinin aynı odayı paylaşma zorunluğu sebebiyle uygun fiziki şartların olmadığını dile getirmektedirler. Yavuz ve Toprakçı (2021, s. 136)'nin yaptıkları çalışmada öğrencilerin yeterli sayıda bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi bilişim teknolojik cihazlara sahip olmaması ve internet erişim sınırlılığının fırsat ve imkân eşitsizliğini ortaya çıkarttığı sonucu; Erfidan (2019, s. 60)'ın çalışmasında öğrencilerin bazılarının derse katılım için internet kafe veya benzeri ortamları kullandığı sonucu; Kurt (2014, s. 129)'un öğrencilerin internete bağlanma yeri göz önüne alındığında uzaktan eğitimde akademik başarıyı etkileyen faktör olduğu sonucu; Bayburtlu (2020, s. 149)'nin ise yaptığı çalışmada öğrencilerin bir kısmında bilgisayar, tablet gibi cihazların olmayışından dolayı canlı derslere katılmadıkları sonucu ile çalışmamızın sonuçları arasında benzerlik olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmamızda uzaktan öğretim platformlarının sosyalleşmeye uygun olmadığı, bazı platformların kontrollerinin öğreticinin elinde olmayışı ve sınıf yönetiminde yaşanan sorunlar gibi bazı sınırlılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yavuz ve Toprakçı (2021, s. 137) uzaktan öğretimin sınırlılıklarına dair yaptıkları çalışmada uzaktan öğretimin iletişim ve etkileşimi sağlamada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmaları; Dünder vd. (2017, s. 204)'nin yaptıkları çalışmada katılımcıların uygulamaya dayalı alanları uzaktan öğretime uygun görmedikleri sonucu; Sığın (2020, s. 103)'in yaptığı çalışmada çevrimiçi ve sanal sınıf uygulamasında öğretim elemanı ve öğrenci arasında etkili bir iletişim kurulamadığı ve öğrencilerle derinlemesine tartışılarak kalıcı bir öğrenmenin gerçekleşemediği sonucu ile çalışmamızda yer alan uzaktan öğretim platformlarının sınırlılıkları temasına ilişkin elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Bu sonuçların aksine Yılmaz ve Aktuğ (2011, s. 475)'un yaptıkları çalışmada bazı katılımcılar web tabanlı eş zamanlı uzaktan eğitim ortamlarının etkileşim ve iletişim bakımından geleneksel ortamlara göre daha etkili, sınıf ve öğrenci kontrolünün kolay, birebir iletişim kurma olanaklarının daha çok ve öğrencilerin kendilerini rahat hissettikleri bir ortam olduğu görüşünü savundukları; Gümüş ve Fırat (2016, s. 165)'in açık ve uzaktan öğrenmenin çeşitli zorunluluklardan değil sağladığı avantajlar nedeniyle tercih edildiğini gösteren sonuçlara ulaşmışlardır.

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle araştırmacı tarafından şu öneriler geliştirilmiştir.

- Uzaktan öğretim için ücretsiz platformlar sağlanmalı, herkesin ulaşabileceği platformlar oluşturulmalı ve kullanımı dijital beceri düzeyi düşük olan öğrenciler için basit düzeyde hazırlanmalıdır.
- Uzaktan öğretim platformlarını yöneten öğreticilerin çevrimiçi öğretimde kuralları uygulamayı kolaylaştırmak amacıyla katılımcıları yönetebilecek ayarlar olmalıdır.
- Kullanımı ücretsiz ve paylaşımına açık dijital materyaller üretilmelidir.
- Öğreticiler tarafından ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yeni ve çeşitli web sitelerin/uygulamaların ve programların düzenlenmeli ve hazırlanması için öğreticiler teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- İkinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında hazırlanan basılı kitapların etkileşimli hâle getirilerek dijitalleştirilmeli, bağlama uygun kelime öğretimi, konu anlatımı, şarkı, oyun, video ve çeşitli etkinliklerle desteklenmelidir.
- İkinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında hazırlanan/hazırlanacak ve dijital ortamda kullanılacak ders kitaplarıyla uyumlu kelime kitabı, beceri temelli yardımcı kitaplar ve hikâye kitapları gibi destekleyici dijital kitaplar hazırlanmalı ve bunların sayısı arttırılmalıdır.
- Anlık geri bildirim verme, sanal sınıfta ders esnasında veya sonrasında öğrencilerin çevrimiçi yazılı/sözlü ürünlerini yine çevrimiçi değerlendirmeye imkân verecek programlar geliştirilmelidir.
- Hem öğrenciler hem de öğreticiler çevrimiçi uzaktan öğretimle ilgili yeterliklerini geliştirmek ve uzaktan öğretim platformlarını ayrıntılı tanıyacak, kullanabilecek ve dijital materyal üretimi yapabilecek düzeyde hizmet içi eğitim/seminer/kurs almalılardır.
- Yüz yüze eğitimden farklı olarak uzaktan öğretimde ölçme değerlendirme için geçerliliği ve güvenilirliği yüksek bir uygulama geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Bachman, K. (2000). Corporate e-learning: Exploring a new frontier. <https://docplayer.net/4137966-Corporate-e-learning-exploring-a-new-frontier.html>
- Balaman, F. (2016). Bir dersin harmanlanmış öğrenme yöntemiyle işlenmesinin öğrencilerin akademik güdülenmelerine etkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 225-241.
- Bayburtlu, Y. S. (2020). Covid-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde öğretmen görüşlerine göre Türkçe eğitimi. *Turkish Studies*, 15(4), 131-151. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44460>
- Bozkurt, A. (2016). Bağlantıcı kitlesel açık çevrimiçi derslerde etkileşim örüntüleri ve öğrenen-öğrenen rollerinin belirlenmesi [Yayınlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bülbül, A. H., Tuğtekin, U., İlic, U., Kuzu, A. & Odabaşı, H. F. (2016). Çevrimiçi ortamlarda araştırma toplulukları: öğretim üyeleri için bir yol haritası. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 171-190.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi.
- Dağ, F. (2011). Harmanlanmış (karma) öğrenme ortamları ve tasarımına ilişkin öneriler. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2), 73-97.
- Demir, E. (2014). Uzaktan eğitime genel bir bakış. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 39, 203-212.
- Dündar, S., Candemir, Ö., Demiray, E., Genç Kumtepe, E., Öztürk, S., Sağlık Terlemez, M. & Ulutak, İ. (2017). Anadolu Üniversitesi çalışanlarının açık ve uzaktan öğretime ilişkin tutumları. AUAd, 3(4), 187-227.
- Erfidan, A (2019) Derslerin uzaktan eğitim yoluyla verilmesiyle ilgili öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri: Balıkesir üniversitesi örneği [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Gümüş, M. & Fırat, M. (2016). Açık ve uzaktan öğrenmenin tercih edilme nedenlerinin belirlenmesi. AUAd, 2(4), 158-168.
- Horzum, M . (2014). Sakarya Üniversitesi eğitim fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının internet destekli eğitime yönelik düşünceleri. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(6), 246-262.
- Işık, O., Tengilimoğlu, D., Şenel Tekin, P., Tosun, N. & Zekioğlu, A. (2021). Evaluation of students' opinions regarding distance learning practices in Turkish universities during the covid-19 pandemic. Yükseköğretim Dergisi, 11(3), 607-616. <https://doi.org/10.2399/yod.20.006000>
- İşman, A. (2011). Uzaktan eğitim. Pegem Akademi.
- Karabacak, K. (Eylül 2013) Lisansüstü bilimsel araştırma teknikleri (bat) dersinin uzaktan öğretime ilişkin uzaktan öğretim öğrencilerin görüşleri [Bildiri], VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu, Sakarya.
- Kavrat, B. (2013). Çevrimiçi uzaktan eğitimde öğretici yeterliliklerinin belirlenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurt, N. (2014). Uzaktan eğitimde akademik başarıyı etkileyen faktörler [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Odabaş, H. (2003). İnternet tabanlı uzaktan eğitim ve bilgi ve belge yönetimi bölümleri. Türk Kütüphaneciliği, 17(1), 22-36.
- Uşun, S. (2006). Uzaktan eğitim. Nobel Yayın Dağıtım.
- Pepeler, E., Özbek, R. & Adanır, Y. (2018). Uzaktan eğitim ile verilen İngilizce dersine yönelik öğrenci görüşleri: Muş Alparslan Üniversitesi örneği. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(3), 42-429.
- Sen, Ö. & Kızılcıoğlu, G. (2020). "COVID-19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin uzaktan öğretime yönelik görüşlerinin belirlenmesi. International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry, 4(3), 239-252. <https://doi.org/10.46519/ij3dptdi.830913>
- Sığın, S. (2020). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersinin uzaktan eğitim yoluyla verilmesi konusunda öğrenciler ve öğretim elemanları ne düşünüyor? Tek durumlu bir örnek olay çalışması [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, M., Kayalı, B., Balat, Ş. & Karaman, S. (2020). Salgın sürecinde Türkiye'deki Yükseköğretim Kurumlarının acil uzaktan öğretim uygulamalarının incelenmesi. Millî Eğitim, 49(1), 129-154.

- Yavuz, B. & Toprakçı, E. (2021). Covid-19 pandemisi sebebiyle okulların uzaktan öğretim yapması ile ilgili internet forumlarında paylaşılan görüşler. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 120-139.
- Yılmaz, E. O. & Aktuğ, S. (Şubat 2011). Uzaktan eğitimde çevrimiçi ders veren öğretim elemanlarının, uzaktan eğitimde etkileşim ve iletişim üzerine görüşleri. *Akademik Bilişim'11-XIII*.